

Osmo ja Hanni Kuokkasen perhecodissa Hollolan maalaismaisemissa riittää elämää: saman katon alla asuu päivästä riippuen 9–12 ihmistä, ja tilaa riittää niin koirille kuin hevosillekin. Perhehoitajapariskunnan kanssa kuvaan ehtivät Kuokkasten tytär Ellen, Neo-koira ja perhecodin asukas Miska Aropaasi.

KAHVIT ETEEN JA JUTUSTELEMAAN

Verkkovälitteiset tukitiimit luovat yhteishenkeä kehitysvamma puolen perhehoitajien keskuuteen Uudellamaalla ja Etelä-Hämeessä. Hollolalaiset Hanni ja Osmo Kuokkanen ovat saaneet tukitiimistä vertaistuen lisäksi hyödyllisiä vinkkejä perhecodin päättymiseen liittyvien tilanteiden ja tunteiden käsittelyyn.

Se sai alkunsa viattomasta kokeilusta, kun serkku oli ensin näyttänyt esimerkkiä. Pian pieni kokeilu ei enää riittänyt, vaan se kookutti mukaansa niin kokonaisvaltaisesti, ettei paluuta entiseen enää ollut. Kohta edessä olikin jo irtisanoutuminen entisestä työstä ja arki täynnä uudenlaisia ihmissuhteita.

Nyt puhutaan tietenkin perhecodista, mistäs muustakaan.

Hanni ja Osmo Kuokkanen löysivät toimeksiantosuhteisen perhecodin kymmenkunta vuotta sitten. Ensimmäiseen hommaan heittäytyi kokopäiväisesti Hanni ja muutamaa vuotta myöhemmin myös Osmo. Nykyään Kuokkasten maalaistalossa Hollolassa viettää arkeaan viisi kehitysvammaista aikuista pitkäaikaisesti ja kolme lasta toisinaan viikonloppujaan ja muita lyhyitä perhecoditaksoja. Saman katon alla asuu lisäksi kaksi Kuokkasten biologista lasta, kaksi muuta on jo muuttanut omilleen.

Kuokkasten perhecodin arki rullaa valtaosin rutiinilla ja ongelmitta. Alkuajat eivät kuitenkaan olleet helpoimasta päästä, sillä ensimmäisen perhecoditasukkaan kanssa riitti aikanaan monenlaisia haasteita.

– Vastaa tuli hyvin yllättäviä tilanteita, jollaisia ei olisi ikinä uskonut. Ihan ensiksi oli tärkeää saada yhteys omaan perhecodin ohjaajaan ja päästä purkamaan tunteitaan. Saimme kuunteluapua ja selkeät pelisäännöt, miten meidän tulee toimia, jos vastaavia tilanteita tulisi uudestaan. Se toki helpotti, mutta kun ongelmat sitten kasvoivat, tarvittiin laajempia tukitoimia, Hanni ja Osmo Kuokkanen kertovat.

Ongelmiin haettiin ratkaisua moniammatilliselta tukiryhmältä, jossa oli muun muassa psykologi ja seksuaaliterapeutti. Avuksi saatiin myös osastojakso, jonka aikana asukkaan lääkitystä tarkasteltiin.

Aina vahvatkaan tukitoimet eivät riitä, jaärkevin rat-

kaisu voi olla perhecodin päättäminen suunniteltua aiemmin. Myös Kuokkasen ovat hyväkselleet viime vuosina kaksi perhecoditavaansa. Erotilanteet herättävät aina vahvoja tunteita, ovatpa ne sitten suunniteltuja, kuten asukkaan normaaliin kasvuun ja itsenäistymiseen liittyviä, tai odottamattomia.

– Toisesta erosta meille jäi hyvä mieli: olimme tehneet kaiken voitavamme asukkaan eteen, ja se, mitä pystyimme tarjoamaan, ei vain riittänyt hänen auttamiseensa. Sitten olemme keskustelleet hyvään eroon liittyvistä asioista myös porukalla muiden perhecoditajien ja asiantuntijoiden kanssa. Erotilanteissa on hyvä osata ajatella monen eri ihmisen näkökulmaa, Kuokkasen kertovat.

”Saa tuntea kuuluvansa johonkin”

Kuokkasten mainitsemat keskustelut ovat osa Uudenmaan ja Etelä-Hämeen erityishuoltopiirin eli Etevan uutta tukitiimitoimintaa. Käytännössä kyse on kerran kuussa järjestettävistä parituntisista tapaamisista, joissa Etevan alueen perhecoditajat ja asiantuntijat vaihtavat kuulumisiaan ja jutustelevat mieltä askarruttavista aiheista mahdollisimman vapaamuotoisesti Skype-etäyhteydellä.

Ajatus tukitiimin kaltaisesta matalan kynnyksen palvelusta syntyi pari vuotta sitten, kun Etevan perhecodin palvelupäällikkö **Nina Saastamoinen** ja johtava psykologi **Anna-Elina Leskelä-Ranta** löivät viisaat päänsä yhteen Saastamoisen palattua työhönsä pienen tauon jälkeen.

Vastaavatyypistä toimintaa oli järjestetty aiemminkin muutamia kertoja vuodessa eri puolilla Etevan alueita perinteisinä kahvitelutapaamisina, mutta toiminta oli päässyt hiipumaan. Päätös tukitiimin herättämisestä henkiin etätapaamisina syntyi jo ennen korona-aikaa, jotta hajallaan ympäri Uuttamaata ja Etelä-Hämettä asuvia perhecoditajia saisi koottua yhteen entistä vaivattomammin. >>

TEKSTI OLLI KOIKKALAINEN KUVAT SUSANNA KEKKONEN

Sosiaalityössä ei välttämättä aina ymmärretä, että perhehoitaja saattaa olla asukkaan lähtiessä aivan maansa myynyt.

» Tukitiimin etäkokoontumisia on ollut tammikuusta lähtien. Leskelä-Rannan mukaan moni epäili aluksi, voivatko tällaiset virtuaalikohtaamiset tuntua samalta kuin yhteiset rupattelut kahvipöydän ääressä. Vaikka tapaamiset ovat keränneet toistaiseksi vasta pienen joukon perhehoitajia, positiivinen palaute on ollut rohkaisevaa.

– Mikäs tämän mukavampaa kuin vaan ottaa perjantai-aamuna kahvit nenän eteen ja ruveta höpöttelemään! Välillä keskustellaan vakavammista aiheista, välillä ihan vain vaihdetaan kokemuksia ja kuulumisia, Hanni Kuokkanen kertoo.

– Tämä on ajankäytöllisestikin helppo tapa palaverata, kun ei tarvitse ensin ajaa tuntia tai puoltatoista johonkin suuntaan. Näissä tapaamisissa saa myös tuntea kuuluvansa johonkin. Normaalisti tämä on aika yksinäistä puurtamista, kun ympärillä ei ole sellaista työyhteisöä kuin monessa työssä, Osmo Kuokkanen jatkaa.

Avoimesti kaikenlaisista kokemuksista

Tukitiimi on eräänlainen sekoitus vertaistukea ja matalan kynnyksen sosiaalipalvelua. Pyrkimyksenä on ehkäistä perhehoitoarjen haasteiden kärjistymistä muodostamalla vähemmän viralliselta tuntuva yhteydenpitokanava psykologian ja perhehoidon palvelupäällikköön ja ohjaajiin. Asiantuntijat osallistuvat keskusteluihin mahdollisimman arkisessa roolissa siinä missä perhehoitajatkin.

– Punaisena lankana on luoda perhehoitajille onnistumisen kokemuksia asiantuntijoiden kanssa toimimisesta ja madalta kynnystä hakea tukea. Haluamme saada perhehoitajat kokemaan, että psykologi tai muu asiantuntija on todella ymmärtänyt heidän arkeaan ja kunnioittaa heidän tuntemuksiaan vaikeissa tilanteissa, Anna-Elina Leskelä-Ranta kertoo.

Kokoontumisten aluksi tukitiimin vetäjät tunnustelivat osallistujilta, mistä nämä haluaisivat tällä kertaa jutella. Teemoiksi ovat nousseet muun muassa juuret muuttamisen tunteet, onnistuneiden kohtaamisten vaikutukset asiakkaisiin, asukkaisiin kiintyminen ja perhehoidon päättymiseen liittyvät tilanteet.

Osa aiheista on tullut suoraan perhehoitajien havainnoista ja pulmatilanteista, osan ovat tuoneet keskusteluihin asiantuntijat. Keskustelujen pohjalta on myös virinnyt ajatus ideapankista, johon kerättäisiin perhehoitajien vinkkejä ja kokemuksia vaikkapa juuri erotilanteista.

– Olen äärettömän ylpeä ja iloinen, että perhehoitajat ovat olleet avoimia sekä ikävistä että onnistuneista kokemuksistaan. Se lisää kaikkien osapuolten ymmärrystä siitä, että perhehoitajan tehtävä pitää sisällään hyvin monenlaisia tunteita ja yhteydenpitoa erilaisiin verkostoihin, Nina Saastamoinen sanoo.

Hämmennys kuuluu erotilanteisiin

Anna-Elina Leskelä-Rannan mukaan perhehoidon ja perhehoitajan roolin erityisyys on vahvasti sidoksissa siihen, että myös perhehoidon päättymisen ja erotilanteet nostavat usein suurempia tunnemyrskyjä kuin vaikkapa hoidettavan laitospäätöksen tai ryhmäkotiasumisyksikön loppuminen.

– Perhehoitaja on vähän erilainen ammattilainen kuin esimerkiksi ryhmäkodin ohjaaja. Koska perhehoidossa eletään osana perhettä, perhehoitaja ja perhehoidossa oleva kiintyvät usein aidosti toisiinsa. Sosiaalityössä ei välttämättä aina ymmärretä tätä, että perhehoitaja voi olla asukkaan lähtiessä aivan maansa myynyt ja haluaisi jatkaa yhteydenpitoa jollain tapaa.

Toisinaan asukas taas saattaa lähteä perhehoidon päättyessä ikään kuin raamit kaulassa ja ilmoittaa, ettei halua olla enää missään tekemisissä perhehoitajansa kanssa, vaikka itse perhehoitojakso on sujunut kaikin puolin hyvin. Tilanne on hämmentävä ja voi nostaa pintaan surun, huolen ja hädän tunteita: mikä tässä oikein meni pieleen?

Leskelä-Ranta muistuttaa, ettei perhehoitaja ole välttämättä tehnyt mitään väärin. Kyse voi olla henkilön menneisyyden traumaattisista kokemuksista, jotka erotilanteen on aktivoinut palaamaan mielen päälle. Taustalla voi olla esimerkiksi äkkilähtöjä tai muita hankalia eroja tärkeistä ihmisistä ja kiintymyssuhteiden katkeamisista, joita on seurannut osastohoitajaksoja tai kriisisijoituksia aivan erilaisessa ympäristössä.

Joskus käsittelemistä vaativat myös sellaiset perhehoitajan ja asiakkaan erotilanteet, jotka johtuvat siitä, ettei henkilö sovellukaan perhehoitoon psyykkisen kuntonsa vuoksi. Näin voi käydä esimerkiksi, jos perhehoidossa oleva henkilö tarvitsee odotettua vahvempaa silmälläpitoa myös öisin tai häneen olisi tarpeen soveltaa kiinnipitoa tai muita kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, jotka eivät ole mahdollisia perhehoidossa.

– Jokainen erotilanne on yksilöllinen, ja niiden käsitelystä pitäisi ottaa huomioon sekä perhehoitajan että perhehoidossa olevan henkilön tilanne. Eroihin olisi hyvä pyr-

Perhehoitajien ja perhehoidon työntekijöiden yhteiset kahvituhetket ovat jääneet koronaepidemian takia vähiin myös Etevan alueella. Kunhan korona hellittää, myös niitä on tarkoitus alkaa jälleen järjestää. Perhehoitaja Hanni Kuokkanen (vas.) kanssa jutustelevat perhehoidon ohjaaja Marjo-Riitta Nieminen ja perhehoidon palvelupäällikkö Nina Saastamoinen.

kiä valmistautumaan ja tekemään niistä mahdollisimman suunnitelmallisia. Usein ero on osa asiakkaan kasvua ja itsenäistymistä, jolloin perhehoitajan ja entisen asukkaan on luonnollista sopia, että yhteydenpito ja kenties tapaamisetkin jatkuvat jossain muodossa, Leskelä-Ranta sanoo.

Istunnon jälkeen hyvä mieli

Etevan alueella toimii vähän alle 90 toimeksiantosuhteista perhehoitoa tarjoavaa perhekotia. Valtaosa niistä, noin 70, on keskittynyt lyhytkestoiseen perhehoitoon. Perhekoteissa asuu yhteensä 160–170 pääasiassa kehitysvammaista ihmistä, joista yli 80 prosenttia on lyhytaikaisessa perhehoidossa.

Koronaepidemia sai joitakin lyhytkestoisen perhehoidon tarjoajia lopettamaan toimintansa viime vuonna myös Etevan kunnissa. Alueen pitkäkestoisten perhehoitosijointusten määrä on ollut laskussa jo jonkin aikaa. Nina Saastamoinen arvelee, että yksi syy voi olla iäkkäämpien asukkaiden luontainen poistuma. Pitkäkestoinen perhehoito on voinut vähentyä siitäkin syystä, että biologisiin perheisiin tarjottavat ennakoivat tukitoimet ovat parantuneet.

– Perhehoidosta on myös edelleen liian suppea käsitys, vaikka se voi sopia hyvin monentyyppisille asiakkaille ja jopa samalle ihmiselle monessa eri elämänvaiheessa. Lyhytkestoinen perhehoito on hyvä keino auttaa biologista perhettä jaksamaan. Jos taas kehitysvammaisten ryhmäkodissa ilmenee haasteita, perhehoitosijoitus pitäisi nähdä aitona vaihtoehtona asiakkaan lääkityksen lisäämisen ja ryhmäkodin vaihtamisen rinnalla, Saastamoinen sanoo.

Saastamoisen mukaan Etevan alueen perhehoitajien palveluvalikoimaan on suunnitteilla muun muassa mentoiminnan laajentamista ja tauolla olevan vertaisryhmätöiminnan uudelleen käynnistämistä. Kunhan korona hellittää, Etevan asiantuntijoiden ja perhehoitajien yhteisiä kehittämispäiviä on tarkoitus pitää taas fyysisinä tapaamisina. Myös verkkovälitteiset tukitiimitapaamiset jatkuvat ainakin tämän vuoden loppuun asti.

– Rehelligesti sanottuna joskus kauniina päivinä teki si mieli vaikkapa lähteä ajelemaan moottoripyörällä mieluummin kuin istua tukitiimissä. Istunnon jälkeen on kuitenkin ollut hyvä mieli, Hanni ja Osmo Kuokkanen nauhahtavat. ■